

Ur *Zenit* 1-1994 (123)

Paul M Sweezy

Om tidskriften *Monthly Review* i historiskt perspektiv

Monthly Review startades 1949 och befinner sig nu i sitt fyrtiofjärde utgivningsår, så man kan säga att MR:s existens sammanfaller med 1900-talets andra hälft. Vad har varit det mest utmärkande för detta halva århundrade?

För det första tror jag det är viktigt att förstå att alla de viktigaste utvecklingsdragen har sitt ursprung i 1900-talets första hälft, en av de mest händelserika perioderna i mänsklighetens historia. Den omfattade två världskrig (1914-1918 och 1939-1945), det globala ekonomiska sammanbrottet under 1930-talets stora depression och historiens två största revolutioner (i Ryssland 1917 och i Kina 1949, daterade efter de år då de revolutionära krafterna tog makten).

Jag tror inte någon betvivlar att alla dessa komplicerade händelser hängde ihop som både orsaker och verkningar. MR grundades under året för den sista av dessa händelser, den kinesiska revolutionens seger. MR hade det ambitiösa syftet att med hjälp av historiska och ekonomiska marxistiska metoder undersöka vad som pågick och ta ställning i enlighet med socialistiska principer.

På hemmafronten var situationen 1949 inte vad man skulle väntat sig i ett land som just hade trätt segrande fram ur ett krig som lämnat både dess allierade och dess fiender i stor förödelse. Ett militärt säkert och ekonomiskt starkt USA dominerade världen som ingen enskild makt någonsin tidigare gjort. Den inhemska motsvarigheten borde, kan man tycka, ha varit en stämning av lugn, avspänning, optimism. Men så var inte fallet. I stället var något i stil med den beryktade rädsla för de röda som följde på första världskriget i full utveckling under namnet mccarthyism.

Bakgrunden till dessa båda efterkrigsperioder var mycket likartad. I bägge fallen hade arbetarrörelsen dragit fördel av förhållandena under kriget för att stärka sin organisation och sin förhandlingsposition. Ur kapitalets synvinkel behövde arbetarrörelsen få lära sig en läxa och återföras till sin vanliga underordnade position. Men detta var inte den enda likheten. I båda fallen var USA den verkliga vinnaren i kriget. Större delen av övriga världen befann sig i stora svårigheter. Under dessa omständigheter växte det fram revolutionära rörelser och sådana tog faktiskt makten i Ryssland efter första världskriget och i Kina efter andra, i det största respektive folkrikaste landet i världen. Både i slutet av 40-talet och i början av 20-talet dominerade USA över en värld som tycktes glida det ur händerna.

Kombinationen av en militant arbetarklass på hemmafronten och en revolutionär miljö utomlands uppfattades av den härskande klassen i USA med rätta som ett hot mot själva existensen för det system som det hämtade sin rikedom och sin makt från. Detta krävde de mest kraftfulla motåtgärder, som i vederbörlig ordning organiserades och orkestrerades med utnyttjande av alla tillgängliga övertalnings- och tvångsmedel. Detta var den verkliga roten till rädslan för de röda efter första världskriget och till mccarthyismen efter andra.

Men likheten mellan de båda efterkrigssituationerna varade inte länge. Segern för mot-revolutionen i Tyskland var en avgörande vändpunkt, efter vilken Sovjetunionen stod isolerat och den kapitalistiska världen mer eller mindre omgående återgick till det normala. Så skedde inte alls efter andra världskriget. Kriget slutade med en intakt sovjetregim och med Röda armén i besittning av det mesta av Östeuropa. Washington sökte utnyttja förödelsen till att återföra regionen till det kapitalistiska Europa. Detta var ett av huvudsyftena med Mars-hallplanen, sådan den ursprungligen utformades. Sovjetunionen insåg konsekvenserna och vägrade. Detta beslut

beseglade Europas klyvnad i två antagonistiska system för lång tid framåt.

Under tiden steg den revolutionära oron över hela världen, men särskilt i Ostasien och Sydostasien, de områden som varit ockuperade av Japan under kriget. Efter sammanbrottet för det japanska styret gick djupt rotade revolutionära rörelser på offensiven i Kina, Korea och Indokina. USA reagerade med ett omfattande, dyrbart och till slut misslyckat militärt och ekonomiskt försök att stötta Chiang Kai-Sheks regim i Kina. De revolutionära krafterna kom där till makten 1949 och i de andra länderna tycktes samma utgång bara vara en fråga om tid.

Den amerikanska inhemska motsvarigheten till dessa händelser i Europa och Asien var mc-carthyismen, väsentligen en allomfattande ideologisk-politisk kampanj för att väcka upp det amerikanska folket ur efterkrigstidens avslappnade stämning och förbereda det på en lång och bitter kamp mot vad som beskrevs som en fiende till dess "livsstil" och som förmenades ha växt till globala proportioner.

En alternativ syn

Sådan var, i hänsynslös korthet, den situation i vilken *Monthly Review* föddes. Vi hade naturligtvis en helt annan syn på världen än den amerikanska härskande klassen. (Låt mig här göra ett avbrott för att förklara att när jag här och i fortsättningen använder pronomenet "vi" inkluderar jag inte bara dem vars namn räknas upp i redaktionsrutan utan också ett varierande antal lika-sinnade tänkare och författare som under årens lopp kunde beskrivas som en sorts informellt kollektiv. Två av de mest betydelsefulla var naturligtvis Paul Baran och Harry Braverman.) Som vi uppfattade det var de stora omvälvningarna under 1900-talets första hälft — världskriget och den stora depressionen däremellan — det logiska resultatet av de tidigare fyra seklen av kapitalistisk-imperialistisk utveckling, och efterkrigstidens revolutionära reaktioner var befrielsekamper syftande till att göra slut på kapitalets välde och lägga grunden till en ny värld av samverkande socialistiska samhällen. Detta tyckte vi stod i full överensstämmelse med den grundläggande marxiska synen på kapitalism som en samhällelig övergångsform bestämd att ersättas av nya former som var mer befrämjande för mänsklighetens fria utveckling och överlevnad.

Vi såg 1949 bistra tider framför oss vad gällde det amerikanska samhället. Vi och även många konservativa tillhörde dem som räknade med att freden skulle återskapa 30-talets kristillstånd. Tecken på nedgång samma år förstärkte denna uppfattning. Politiskt firade den mccarthyistiska reaktionen stora framgångar. Dessa två utvecklingsdrag skapade enligt vår uppfattning ett allvarligt hot om en amerikansk form av fascism.

Å andra sidan tycktes situationen i världen för övrigt mycket lovande. Den kinesiska revolutionen befann sig i sitt slutstadium. Sovjetunionen hämtade sig förvånansvärt snabbt från krigets fördelse. Tillsammans och befriade från kapitalismens restriktioner skulle Sovjetunionen och Kina förvisso kunna överträffa den kapitalistiska världen, om inte i strängt ekonomiska termer så dock i fråga om rättfärdighet och rättvisa, vilket är av större betydelse för tredje världens utsugna och förtryckta folk. Det skulle otvivelaktigt bli en utdragen och plågsam process, men på lång sikt verkade socialismens seger kanske inte säkrad men klart stå inom räckhåll. Det är svårt att i dag ens föreställa sig den framtidsoptimism vi kände då 1900-talets första hälft gick mot sitt slut.

Seklets andra hälft

Seklets andra hälft har varit en helt annan historia. I efterhand kan vi se att historien varit mycket enklare, med ett förenande tema och ett förutsägbart slut. Jag ska här behandla den helt kort och i några få breda svep.

Det förenande temat har varit de globala kontrarevolutionära krafternas omgruppering och kraftsamling under ledning av USA, den mäktigaste kapitalistiska nationen. Stora heta krig i Asien (Korea på 50-talet, Vietnam på 60-talet och i början av 70-talet, båda indirekt riktade mot Kina) hindrade och förvrängde den revolutionära processen i den delen av världen. Det kalla kriget, som påtvingades Sovjetunionen som alternativ till en leva och låta leva-överenskommelse enligt den militära utgången av andra världskriget, inledde och förlängde sedan vad som väsentligen var en ekonomisk kraftmätning, förklädd som kapprustning mellan ojämlika motståndare. I efterhand kan vi se att slutresultatet, Sovjetunionens sammanbrott, var oundvikligt.

Den kanske största ironin under denna långa period av triumferande kontrarevolution var att den för den mogna kapitalismen karakteristiska stagnation som dominerade under 30-talet och hotade att återvända efter andra världskriget hölls tillbaka under ytterligare fyrtio år av krig — heta och kalla — under 1900-talets andra hälft. Det var detta relativa välstånd som gav kapitalismen det överskott som behövdes för att utkämpa dessa krig och släcka de revolutioner som tidigare krig satt i gång.

En av MR:s uppgifter under dessa år har varit att använda marxiska metoder för att spåra och förstå viktiga utvecklingsdrag på båda sidor i en polariserad värld. En annan uppgift var att skildra, stimulera och när så var möjligt fira framgången för åtskilliga försök i tredje världen att befria sig från kapitalismens bojar och slå in på en ny väg för de tragiskt exploaterade och förtryckta folken i dessa olyckliga länder. Vad som än händer kommer dessa uppgifter att finnas kvar.

Utsikter

Vad ser vi nu framför oss, och hur kan det jämföras med vad vi konfronterades med 1949?

Då var som tidigare beskrivits de omedelbara inhemska utsikterna mörka och hotfulla medan den avlägsna framtiden tycktes lova mänsklighetens stora flertal betydligt mer. I dag ser vi ingen sådan kontrast.

Vad beträffar den inhemska scenen har inte så mycket förändrats. Den djupa ekonomiska stagnation som rådde under 30-talet verkade kunna återkomma 1949. Denna process råkade avbrytas av ytterligare fyra decennier av heta och kalla krig. I dag, efter det kalla krigets upphörande, har stagnationen återkommit, och eftersom det inte skymtar något vid horisonten som förmodas åstadkomma en vändning till det bättre tycks djupnande ekonomiska, sociala och politiska kriser ofrånkomliga.

Det som skiljer utsikterna i dag från dem vi såg 1949 är inte att resten av världen på något sätt har undkommit kapitalismens globala kris — långt därifrån — utan att de kraftfulla revolutionära rörelser som redan hade åstadkommit så mycket 1949 och lovade så mycket för framtiden decimerades, krossades, snedvreds, avförandligades och till slut gjordes vanmäktiga genom striderna och nederlagen under de kontrarevolutionära decennierna från 1950 till 1990. Den stora skillnaden är kort sagt att kapitalismen 1949 konfronterades av en mäktig fiende medan den i dag praktiskt taget saknar motståndare.

Slutsatserna blir alltigenom dystra på kort sikt. Den inneboende tendensen hos kapitalismen i dess mogna monopolkapitalistiska fas är att intensifiera utsugningen, ojämlikheten, polariseringen och krisbenägenheten både inom och mellan länder. Historiskt har dessa tendenser tyglats något genom motståndet från arbetare och andra offer för systemet som haft kraft att tvinga de härskande klasserna till eftergifter. I frånvaron av sådant motstånd tenderar dessa härskande klasser att tillgripa en politik som gör saker och ting värre snarare än bättre.

Om vi försöker se längre in i framtiden ser vi vad som tycks vara en korsväg. I ena riktningen ligger mer av samma sak, i den andra finns återfödelsen av ett revolutionärt motstånd mot kapitalets välde.

Det behöver inte sägas så mycket om det första av dessa alternativ. På lång såväl som på kort sikt lovar kapitalismens fortsatta okontrollerade välde inget annat än katastrof för mänskligheten. Det enda som verkligen inger hopp om förbättring är återfödelsen av ett revolutionärt motstånd mot kapitalets välde.

Är detta möjligt? Svaret är förvisso ja: det som hänt historiskt kan hända än en gång. Det nyligen nedslagna motståndet mot kapitalets välde hade sitt ursprung i 1800- och 1900-talets industriella revolution, varifrån det spred sig över världen. Det antog många former, uppnådde framgångar, led nederlag och drabbades av avhopp, omformade liv och tankar hos miljoner människor. Dess nederlag i den stora kraftmätningen under 1900-talets andra hälft berodde lika mycket på dess egen inre splittring och svaghet som på motståndarens styrka.

Det må vara hur som helst med det. Nederlaget var inte, och kunde enligt sakens natur inte vara ett dödligt slag. Skälet är enkelt. Om kapitalets seger betydde vad dess ideologer påstår — det vill säga begynnelsen av en ny era under vilken mänsklighetens stora massa kan ha skäl att se fram emot en bättre framtid — skulle motståndet förvisso ha slagits ut för gott. Men det är naturligtvis raka motsatsen som gäller. Lämnat fria tyglar utövar kapitalet ett hårdare tryck än någonsin.

Det skulle vara dåraktigt att underskatta allvaret i det nederlag som motståndet har lidit, men det skulle vara ännu dåraktigare att dra slutsatsen att det upphört. Sanningen är att det lever även om det inte har det så bra, och det faktum att de förhållanden som till att börja med gav upphov till dess existens fortfarande råder garanterar bara ännu mer att det kommer att iscensätta en comeback där nya generationer av utsugna och förtryckta ersätter dem som dör eller drar sig tillbaka.

Förnyelsen kommer att ta tid. Det gamla motståndets institutionella former — massorganisationer, politiska partier, suveräna stater — kommer i allmänhet att försvinna och ersättas av nya. Detsamma kommer att gälla för idéer och ideologier, särskilt för de förfälskade och förvrängda versioner av marxism som fick renlärighetens status hos de socialdemokratiska och kommunistiska rörelserna i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet.

Allt detta kommer att ta tid, och vi kan, som kanske tur är, inte förutsäga hur det kommer att ske och ännu mindre den utgång som det kommer att bidra till att skapa. Vi kan bara så gott vi kan söka förklara vad som hänt fram till nu och hjälpa kommande generationer att förstå vilka förändringar som krävs om mänskligheten ska överleva in i en anständig framtid. Och, förstås, att hoppas på det bästa.